

มัลย์ข้าวตอก : หัตถกรรมภูมิปัญญาสู่การเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์
ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร
Malai Khao Tok : Crafting Sacred Wisdom for the Buddha toward Enhancing
Creative Economic Value through Community Participation in Fa Yad
Subdistrict, Maha Chana Chai District, Yasothon Province

พระพรสวรรค์ ใจตรง^{1*}, สุทัศน์ ประทุมแก้ว¹, พระอธิการอำพน จารุโก (ดาราสาตร์)¹ และพระมหาไถยน้อย ญาณเมธี²
Phra Pornsawan Jaitrong^{1*}, Suthat Pratoomkaew¹, Phra Athikan Amphon Charupo (Darasat)¹
and Phramaha Thainoi Yanamethi²

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ¹

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด²

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Sisaket Buddhist College¹

Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus²

*Corresponding author, e-mail: Phraponsawan_23@hotmail.com

วันที่รับบทความ: 18 กุมภาพันธ์ 2569; วันแก้ไขบทความ: 26 เมษายน 2569; วันตอบรับบทความ: 28 เมษายน 2569

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาหลักทฤษฎีภูมิคุ้มกันวิถีชีวิตในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา
สู่การสร้างงานหัตถกรรมมัลย์ข้าวตอกของชุมชนตำบลฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร 2) เพื่อพัฒนา
ผลิตภัณฑ์มัลย์ข้าวตอกสู่การเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบล
ฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร 3) เพื่อประเมินผลการเสริมสร้างมัลย์ข้าวตอกสู่การเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจ
สร้างสรรค์ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร การวิจัยใช้
ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบมีส่วนร่วม โดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ
ร่วมกับ 1) กลุ่มผู้นำท้องถิ่น 2) กลุ่มประชาชนชาวบ้าน 3) กลุ่มพระสงฆ์ และ 4) กลุ่มมัลย์ข้าวตอกบ้านฟ้าหยาด

ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีภูมิคุ้มกันวิถีชีวิตในพระพุทธศาสนาเป็นกรอบแนวคิดสำคัญ
ประกอบด้วยฐานสัมปทา อารักขสัมปทา กัลยาณมิตตตา และสมชีวิตา ซึ่งสอดคล้องกับบริบทการสร้างอาชีพและ
การพัฒนางานหัตถกรรมมัลย์ข้าวตอก โดยช่วยเสริมสร้างความยั่งยืนบนเพียร การอนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญา
ท้องถิ่น และการดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ ส่งผลให้ชุมชนสามารถพัฒนาอาชีพบนฐานคุณธรรม ควบคู่กับการ
อนุรักษ์คุณค่าทางวัฒนธรรมท้องถิ่น

การพัฒนาผลิตภัณฑ์มัลย์ข้าวตอกสู่การเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม
ของชุมชนตำบลฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร ดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยชุมชนมีส่วนร่วม
ในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวิเคราะห์ศักยภาพบนฐานทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น การออกแบบและพัฒนา
ผลิตภัณฑ์ให้หลากหลายและคงอัตลักษณ์ การยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการผลิต การออกแบบบรรจุภัณฑ์และ
การเล่าเรื่องผลิตภัณฑ์ ตลอดจนการพัฒนาช่องทางการตลาดและการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ พร้อมทั้งมีการประเมินและ

ปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์มีมูลค่าเพิ่มทั้งด้านสุนทรียภาพและเศรษฐกิจ สามารถสร้างรายได้ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

ผลการประเมินภาพรวมสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในระดับบุคคล กลุ่ม และชุมชน ทั้งด้านผลิตภัณฑ์ เศรษฐกิจ สังคม และการเรียนรู้ โดยการพัฒนางานหัตถกรรมบนฐานหลักพุทธธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจ สังคม และจิตใจควบคู่กัน และเป็นแนวทางสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของชุมชนตำบลฟ้าหยาดสู่ความเข้มแข็งและความยั่งยืน

คำสำคัญ: มัลลย์ข้าวตอก, หัตถกรรมภูมิปัญญา, การเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์, กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the principle of Ditthadhammikathaprayojana (virtues conducive to benefits in the present) in Buddhist scriptures towards the creation of Malai Khao Tok (popped rice garland) handicrafts in the Pha Yat Subdistrict community, Maha Chana Chai District, Yasothon Province; 2) to develop Pha Yat Malai Khao Tok products to add creative economic value through a community participation process; and 3) to evaluate the results of enhancing Malai Khao Tok towards adding creative economic value through community participation in Pha Yat Subdistrict. The study employed a participatory qualitative research methodology. Data were collected via in-depth interviews and action research with: 1) local leaders, 2) local scholars (village sages), 3) monks, and 4) the Ban Pha Yat Malai Khao Tok group.

The research findings revealed the following: The application of Ditthadhammikathaprayojana served as a key conceptual framework, consisting of Utthanasampada (achievement of diligence), Arakkhasampada (achievement of protection), Kalyanamittata (good friendship), and Samajivita (balanced livelihood). These principles align with the context of career creation and the development of Malai Khao Tok handicrafts by promoting diligence, the conservation and transmission of local wisdom, and moderate living. Consequently, the community was able to develop careers based on morality alongside the conservation of local cultural values.

The development of Fa Yat puffed rice garland products to enhance creative economic value, through a participatory process of the Fa Yat Subdistrict community, Maha Chana Chai District, Yasothon Province, was carried out effectively. The community was involved in all stages, including analyzing potential based on cultural capital and local wisdom, designing and developing diverse products while preserving their identity, improving product quality and production standards, designing packaging and product storytelling, as well as developing marketing channels and creative communication. Continuous evaluation and improvement were also undertaken. As a result, the products gained added value in both aesthetic and economic aspects, generating income, strengthening the community, and contributing to sustainable development.

The overall evaluation reflected positive changes at the individual, group, and community levels regarding product, economic, social, and learning aspects. The development of handicrafts based on Buddhist Dharma and local wisdom can create economic, social, and spiritual value simultaneously, serving as a significant guideline for driving the creative economy of the Pha Yat community towards strength and sustainability.

Keywords: Khao Tok Malai, wisdom-based handicrafts, creative economic value enhancement, community participation process

บทนำ

ในปัจจุบัน สังคมโลกเผชิญกับวิกฤตหลายด้าน ทั้งเศรษฐกิจ สังคม และวิถีชีวิต ประเทศไทยซึ่งอยู่ในกระบวนการพัฒนาได้ประสบกับการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง ส่งผลให้วิถีชีวิตและค่านิยมดั้งเดิมของสังคมไทยถูกลดบทบาทลง ขณะที่กระแสวัตถุนิยมและอุตสาหกรรมขยายตัว การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก่อให้เกิดทั้งผลเชิงบวก เช่น ความก้าวหน้าด้านการศึกษาและสาธารณสุขโลก และผลเชิงลบ ได้แก่ ความอ่อนแอของชุมชนชนบท การพึ่งพิงตลาดและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ท่ามกลางบริบทดังกล่าว ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม ยังคงเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและสามารถนำมาสร้างมูลค่าได้ หนึ่งในนั้นคือประเพณีแห่มาลัยข้าวตอกของอำเภอหาชนะชัย จังหวัดยโสธร ซึ่งเป็นประเพณีแห่พวงมาลัยที่ทำจากข้าวตอกแตกเพียงแห่งเดียวในโลก และได้รับการสืบทอดอย่างต่อเนื่องโดยชุมชน (วรเชษฐ์ โทอิน และคณะ, 2564) มาลัยข้าวตอกเป็นผลผลิตจากภูมิปัญญาของชาวบ้านตำบลฟ้าหยาดและพื้นที่ใกล้เคียง โดยนำข้าวเปลือกมาคั่วจนแตกเป็นข้าวตอก แล้วประดิษฐ์เป็นพวงมาลัยเพื่อนำไปถวายเป็นพุทธบูชาในช่วงเทศกาลสำคัญทางพระพุทธศาสนา ประเพณีดังกล่าวพัฒนาเป็นงานบุญสำคัญของชุมชน ภายใต้ชื่อ ประเพณีแห่มาลัยข้าวตอก ซึ่งจัดขึ้นก่อนวันมาฆบูชา 1 วัน และได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลตำบลฟ้าหยาด โดยมีชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่เข้าร่วมอย่างกว้างขวาง การแห่มาลัยข้าวตอกจึงมิได้เป็นเพียงพิธีกรรมทางศาสนา หากแต่เป็นกระบวนการทางสังคมที่สะท้อนความศรัทธาในพระพุทธศาสนา การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และการเสริมสร้างความสามัคคีของชุมชน

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ หมายถึง การปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ให้มีคุณค่าและมูลค่าสูงขึ้น อันนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมสินค้า ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญต่อความอยู่รอดและความเข้มแข็งของชุมชน (ธนวัฒน์ เลขาพันธ์ และคณะ, 2567) กระบวนการดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการตนเองของชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมุ่งใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรที่มีอยู่เป็นฐานในการแปรรูปและพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้มีความมั่นคงและยั่งยืน ทั้งนี้ การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจึงเป็นเป้าหมายสำคัญตามนโยบายของรัฐ โดยเฉพาะ ในบริบทที่สังคมไทยยังเผชิญกับปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ โอกาสทางการศึกษา และการเข้าถึงทรัพยากร ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากรูปแบบการพัฒนาในอดีต (หทัยชนก คตะสมบุรณ์, 2563) แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มจึงมุ่งพัฒนาผลผลิตให้มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากขึ้น ผ่านการนำนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้ทั้งในรูปแบบการต่อยอดผลิตภัณฑ์เดิมหรือการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ ในบริบทของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การนำทุนทางวัฒนธรรม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และภูมิสังคมมาเป็นฐานในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ถือเป็นแนวทางสำคัญในการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนท้องถิ่น (เอมอร แสนภูวา, 2566)

กระบวนการทางสังคมของชุมชนตำบลฟ้าหยาดได้ปรับตัวอย่างมีนัยสำคัญเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะการพัฒนาผลิตภัณฑ์มาลัยข้าวตอกซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ก้าวสู่การเป็นสินค้าทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ การปรับตัวดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน หากแต่เป็นกระบวนการที่ค่อยเป็นค่อยไปภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของสังคม ทั้งด้านเศรษฐกิจชุมชนที่ต้องเผชิญกับการแข่งขันในตลาดสมัยใหม่ การเคลื่อนย้ายแรงงานของคนรุ่นใหม่ และการเปลี่ยนแปลงของค่านิยมทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ ชุมชนจึงจำเป็นต้องแสวงหาแนวทางในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ท้องถิ่นควบคู่ไปกับการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจอย่างเหมาะสม การปรับตัวดังกล่าวเกิดขึ้นผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม (สมบัติ นามบุรี, 2562) ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนา โดยเปิดโอกาสให้คนในชุมชนทุกภาคส่วน ทั้งผู้นำชุมชน กลุ่มผู้ผลิต กลุ่มสตรี ผู้สูงอายุ ตลอดจนเยาวชน ได้เข้ามามีบทบาทร่วมกันในการคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ และลงมือปฏิบัติ ตั้งแต่การสำรวจและวิเคราะห์ศักยภาพของทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน อันได้แก่ ภูมิปัญญาการทำมาลัยข้าวตอก ความเชื่อและศรัทธาในพระพุทธศาสนา ตลอดจนบทบาทของมาลัยข้าวตอกในวิถีชีวิต และพิธีกรรมต่าง ๆ การมีส่วนร่วมในลักษณะดังกล่าวช่วยให้ชุมชนเกิดความตระหนักรู้ในคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรมของตนเอง และสามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาได้อย่างสอดคล้องกับบริบทของชุมชน (สุรพล ชาเสน, 2565) นอกจากนี้ กระบวนการพัฒนายังมุ่งเน้นการผสานองค์ความรู้ดั้งเดิมเข้ากับแนวคิดการออกแบบและนวัตกรรมสมัยใหม่อย่างสร้างสรรค์ โดยมิได้ละทิ้งรากฐานทางวัฒนธรรมเดิม หากแต่เป็นการต่อยอดจากทุนเดิมให้เกิดคุณค่าใหม่ เช่น การปรับรูปแบบของมาลัยข้าวตอกให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ทั้งในด้านรูปทรง ขนาด และลวดลาย เพื่อให้เหมาะสมกับการใช้งานในโอกาสต่าง ๆ ทั้งในเชิงพิธีกรรมและเชิงพาณิชย์ การพัฒนาความประณีตของฝีมือ การเลือกใช้วัสดุที่มีคุณภาพ ตลอดจนการออกแบบให้มีความคงทนและสะดวกต่อการขนส่ง ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับความรู้ใหม่อย่างสมดุล

การพัฒนาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการธำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่กับการปรับตัวอย่างสร้างสรรค์ กล่าวคือ มิใช่เพียงการคงอยู่ในลักษณะเดิมเท่านั้น หากแต่เป็นการคงอยู่เชิงพลวัตที่สามารถประยุกต์ปรับตัว และต่อยอดให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยยังคงรักษาแก่นสารทางวัฒนธรรมและคุณค่าทางจิตใจไว้อย่างมั่นคง กระบวนการดังกล่าวสะท้อนถึงแนวคิดของการพัฒนาเชิงวัฒนธรรมที่มีได้ยึดติดกับความคงที่ หากแต่เปิดพื้นที่ให้เกิดการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยน และการสร้างสรรค์สิ่งใหม่บนฐานของทุนเดิมในชุมชน (กนิษฐา แยมโพธิ์, 2565) ในบริบทนี้ มาลัยข้าวตอกฟ้าหยาดจึงมิได้เป็นเพียงผลิตภัณฑ์เชิงหัตถกรรม หากแต่เป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิต ศรัทธาทางพระพุทธศาสนา และภูมิปัญญาท้องถิ่น การคงอยู่เชิงพลวัตดังกล่าวทำให้ผลิตภัณฑ์สามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมร่วมสมัยได้ โดยไม่สูญเสียความหมายดั้งเดิม เช่น การนำรูปแบบและลวดลายที่สะท้อนพุทธศิลป์มาผสมผสานกับการออกแบบสมัยใหม่ การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้มีความเหมาะสมต่อการจัดจำหน่าย และการสร้างเรื่องราวที่ช่วยถ่ายทอดคุณค่าทางจิตใจของผลิตภัณฑ์ไปสู่ผู้บริโภค ยิ่งไปกว่านั้น แนวทางการพัฒนาในลักษณะนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่เน้นการใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นฐานในการสร้างมูลค่าเพิ่ม (นพพร บุญแก้ว และคณะ, 2564) โดยอาศัยความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมเป็นเครื่องมือสำคัญ ส่งผลให้มาลัยข้าวตอกฟ้าหยาดสามารถก้าวสู่การเป็นสินค้าที่มีความโดดเด่นและมีศักยภาพในการแข่งขันในตลาดที่กว้างขึ้น ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับภายนอกชุมชน ดังนั้น แนวทางการธำรงรักษาควบคู่กับการปรับตัวอย่างสร้างสรรค์จึงไม่เพียงช่วยให้มาลัยข้าวตอกฟ้าหยาดดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน หากยังเป็นกระบวนการพัฒนาที่ก่อให้เกิดคุณค่าในหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

อันนำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และการสืบทอดอัตลักษณ์ท้องถิ่นจากรุ่นสู่รุ่นได้อย่างมีความหมายในสังคมร่วมสมัย

จากการศึกษามาลัยข้าวตอก : หัตถกรรมภูมิปัญญาสักการะพระพุทธรูปเจ้าสู่การเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ด้วยกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร เห็นว่ามัลลข้าวตอกในปัจจุบันถือเป็นงานหัตถกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับความนิยมนำมาสู่การพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อการสร้างเสริมเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนให้มีการเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เป็นการตอบโจทย์การสร้างสังคมคุณธรรมลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพื่อให้การเติบโตของชุมชน สังคม และประเทศ เป็นการเติบโตที่ยั่งยืนตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ ผ่านการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่น ให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพ สามารถพึ่งพาตนเองได้ และมีความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนดีขึ้นตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบบมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการตนเองเพื่อให้เศรษฐกิจฐานราก เกิดความเข้มแข็งและส่งผลถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาหลักทฤษฎีภูมิคุ้มกันภัยพิบัติในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา สู่การสร้างงานหัตถกรรมมัลลข้าวตอกของชุมชนตำบลฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร
- 2) เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์มัลลข้าวตอกฟ้าหยาดสู่การเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ด้วยกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร
- 3) เพื่อประเมินผลการเสริมสร้างมัลลข้าวตอกสู่การเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ด้วยกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร

การทบทวนวรรณกรรม

พระปลัดธนากร สนมโน (เพราะถะ) (2561) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธของเทศบาลเมืองวังสะพุง จังหวัดเลย” ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของแต่ละบุคคลมีลักษณะแตกต่างกันไปตามสถานะทางสังคมและความสามารถทางปัญญา ซึ่งเป็นปัจจัยที่กำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมของบุคคลให้ไม่เหมือนกัน การมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้นจากปัจจัยหลายประการ ได้แก่ เป้าหมายร่วม ค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรมและประเพณี ความผูกพัน โอกาส ความสามารถ การสนับสนุน ตลอดจนความคาดหวังในสิ่งที่ต้องการ โดยทั้งหมดตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมร่วมกัน การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ จำเป็นต้องมีเงื่อนไขและขอบเขตในการปฏิบัติร่วมกัน ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในการทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ จึงต้องอาศัย กฎเกณฑ์ ความรับผิดชอบ การตัดสินใจร่วมกัน การเปิดโอกาส และการยอมรับความสามารถของแต่ละบุคคลอย่างเสมอภาค

สุทัศน์ ประทุมแก้ว และคณะ (2562) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลิตภัณฑ์และส่งเสริมสัมมาชีพของหมู่บ้านรักษาศิล 5 ในจังหวัดศรีสะเกษ” ผลการศึกษาพบว่า แนวทางในการเสริมสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์จากวิสาหกิจชุมชน ส่วนใหญ่เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์ของธุรกิจที่ประสบความสำเร็จ การเข้าร่วมศึกษาดูงาน ตลอดจนการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการฝึกฝนและการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่องโดยความร่วมมือกับผู้ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ยังมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางวิชาการในกิจกรรมพัฒนาธุรกิจ

ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ โดยมุ่งเน้นการบูรณาการกิจกรรมต่าง ๆ ที่ช่วยเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ และนำไปสู่การสร้างความสุข ความมั่นคง และคุณภาพชีวิตที่ดีแก่สมาชิกครอบครัวในชุมชน

พรรณิ พิมานธุ์ศรี (2563) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการมีส่วนร่วมเพื่อการคิดสร้างสรรค์สู่การเพิ่มมูลค่าภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาชุมชนให้สามารถขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยคุณค่าถือเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยประเทศไทยมีบริบทและเอกลักษณ์เฉพาะจากธรรมชาติ ศิลปะ และวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับท้องถิ่นได้อย่างหลากหลาย การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการพัฒนาชุมชน จึงนับเป็นการมีส่วนร่วมที่แท้จริง สอดคล้องกับแนวคิดและหลักการพัฒนาชุมชน ที่มุ่งให้ชุมชนนำองค์ความรู้มาใช้เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน

เอมอร แสนภูวา และคณะ (2566) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์ตามอัตลักษณ์วัฒนธรรมผลิตภัณฑ์ชุมชนผ้าปักแล้ว อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า การยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเกิดจากการพัฒนาอาชีพเสริมและการเพิ่มรายได้ผ่านการเป็นชุมชนท่องเที่ยว โดยชุมชนมีกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามอัตลักษณ์วัฒนธรรมของผลิตภัณฑ์ผ้าปักแล้ว ซึ่งเป็นที่ต้องการของนักท่องเที่ยว ส่งผลให้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนดีขึ้น เกิดการพัฒนาอาชีพอย่างยั่งยืน กลุ่มชุมชนเข้มแข็งขึ้นมีช่องทางการจำหน่ายสินค้ามากขึ้น และสภาพแวดล้อมภายในชุมชนมีความสวยงาม รวมทั้งชุมชนเป็นที่รู้จักมากขึ้น ดังนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์ตามอัตลักษณ์วัฒนธรรมเพื่อความยั่งยืน ต้องอาศัย ความร่วมมือร่วมใจ การแบ่งบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน การทำงานเป็นระบบ มีกลยุทธ์และแนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม รวมถึงการอบรมให้ความรู้แก่คนในชุมชน

กมลวรรณ พงษ์กุล (2567) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การออกแบบผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์จากอัตลักษณ์ลายแล้วผ้าในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า อัตลักษณ์ลายแล้วผ้าของกลุ่มแล้วผ้าโพนคือเป็นการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ สามารถแบ่งอัตลักษณ์เป็น 2 ด้าน คือ

1) อัตลักษณ์ร่วม โดยทุกกลุ่มแล้วผ้าทำเหมือนกัน ทั้งกระบวนการผลิต รูปแบบ ลวดลาย (ดั้งเดิม) ซึ่งมี 10 ลวดลาย ได้แก่ ลายตีนตะขาบ ลายหางสิงห์ ลายโซ่ ลายขามแดง ลายเชิงเทียน ลายใบโพธิ์ ลายดอกพิกุล ลายขั้วตาแหลว ลายดอกไม้ และลายจกดาว และสีของด้ายแล้ว คือ สีขาว สีแดง สีเหลือง

2) อัตลักษณ์ปัจเจก คือ ลวดลายที่มีการออกแบบใหม่ให้เป็นอัตลักษณ์ประจำกลุ่มผ้า มี 3 ลวดลาย ได้แก่ ลายดอกค้อขอลำดวน ลายดอกค้อ และลายใบค้อ โดยสามารถแบ่งกลุ่มลวดลายได้ 4 กลุ่มลวดลาย คือ 1) ลวดลายสัตว์ (ลายตีนตะขาบ, ลายหางสิงห์, ลายขามแดง) 2) ลวดลายพืชหรือพันธุ์พฤกษา (ลายดอกค้อขอลำดวน, ลายดอกค้อ, ลายใบค้อ, ลายดอกไม้, ลายใบโพธิ์, ลายดอกพิกุล) 3) ลวดลายสิ่งของเครื่องใช้ (ลายโซ่, ลายเชิงเทียน, ลายกุญแจ, ลายขั้วตาแหลว) และ 4) ลวดลายเลียนแบบธรรมชาติ (ลายจกดาว)

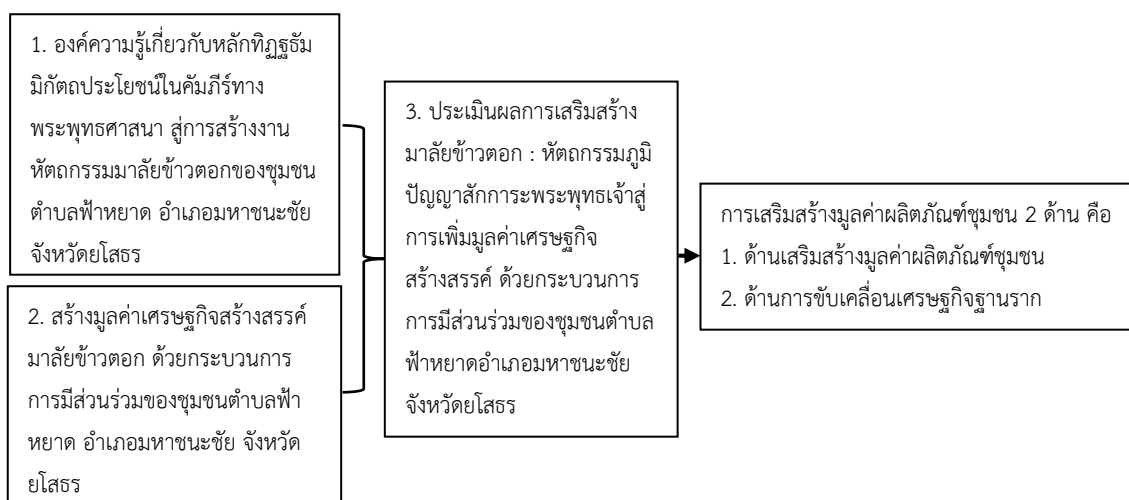
วุฒิพงษ์ โรจน์เชษฐศรี และคณะ (2565) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทุนชุมชนสู่ตลาดสากล: กรณีศึกษากลุ่มสตรีสหกรณ์ทอผ้าไหมมัดหมี่บ้านผักหนอก จังหวัดมหาสารคาม” ผลการวิจัยพบว่า การสำรวจตลาดผู้บริโภคชาวอเมริกัน (215 คน) และชาวจีน (74 คน) มีความเห็นสอดคล้องกันในการออกแบบ คือ นิยมสีย้อมธรรมชาติ โทนสีแดง เขียว น้ำเงิน น้ำตาล ลายผ้าขนาดเล็ก วางลายบางตำแหน่งของผืนผ้า และการใช้งานในชุดเดรส สูทลำลอง และกระโปรงสั้น รวมถึงการจัดจำหน่ายผ่านช่องทางออนไลน์ เมื่อวิเคราะห์ร่วมกับศักยภาพของชุมชน จึงทดลองพัฒนาสีย้อมจากครั้ง ประดู่ และสบู่เลือด พร้อมเทคนิคการใช้มอร์แดน จนได้สีย้อม 3 สี 9 เฉด และออกแบบลายผ้าผักหนอกจากชื่อชุมชนเพื่อสร้างเอกลักษณ์ของกิจการ ต่อมาแปรรูปเป็นเสื้อทำงานและชุดเดรสภายใต้แบรนด์ Silkella และนำเข้าสู่ตลาดพร้อมทดสอบผลิตภัณฑ์กับกลุ่มเป้าหมาย

ผลการทดสอบพบว่า ผู้บริโภคให้ความนิยมกับผ้าทอมือที่มีความโดดเด่นและเอกลักษณ์ เสริมภาพลักษณ์ผู้สวมใส่ สามารถสวมใส่ในโอกาสต่าง ๆ และเข้ากับรูปแบบเสื้อผ้าสมัยใหม่ได้อย่างกลมกลืน

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่า การพัฒนาชุมชนและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์บนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนมีความหลากหลายตามบริบทของบุคคลและปัจจัยแวดล้อม เช่น ค่านิยม ความเชื่อ โอกาส และศักยภาพของแต่ละบุคคล ซึ่งล้วนส่งผลต่อรูปแบบและระดับของการมีส่วนร่วม ดังนั้น การพัฒนาที่มีประสิทธิภาพจึงต้องเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เข้ามามีบทบาทอย่างเท่าเทียม มีการกำหนดเป้าหมายร่วม และสร้างกระบวนการทำงานที่ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ นอกจากนี้ แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนมุ่งเน้นการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งจากประสบการณ์ตรง การศึกษาดูงาน และความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควบคู่กับการนำแนวคิดนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อเพิ่มมูลค่าและตอบสนองต่อความต้องการของตลาดร่วมสมัย ซึ่งส่งผลให้เกิดการสร้างรายได้และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ในมิติของการสร้างมูลค่าเพิ่ม วรรณกรรมชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการสร้างอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ ทั้งในลักษณะอัตลักษณ์ร่วมและอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม ซึ่งช่วยสร้างความโดดเด่นและความแตกต่างในตลาด รวมถึงการเชื่อมโยงผลิตภัณฑ์กับบริบททางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ อันเป็นแนวทางสำคัญในการขยายโอกาสทางเศรษฐกิจของชุมชน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับมัลลียข้าวตอก : หัตถกรรมภูมิปัญญาสักการะพระพุทธรูปเจ้าผู้การเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ วรเชษฐ์ ไทอิน และคณะ (2564) ได้กล่าวถึงการเสริมสร้างคุณค่าประเพณีแห่งมัลลียข้าวตอกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและนวัตวิถีชุมชน ซึ่งมีแนวคิดเกี่ยวกับคติความเชื่อ วัฒนธรรม และประเพณี และยังมีความสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมของ สุทัศน์ ประทุมแก้ว ตามขั้นตอนดังนี้ (1) ขั้นตอนวางแผน (2) ขั้นตอนปัญหา (3) ขั้นตอนปฏิบัติการ และ (4) ขั้นตอนประเมินผลและบำรุงรักษา โดยมีกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

การวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์มาลัยข้าวตอก อันเป็นหัตถกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ด้วยการบูรณาการกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร การดำเนินงานแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาวิเคราะห์เอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์พระพุทธศาสนา ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา โดยมุ่งเน้นหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ที่เชื่อมโยงกับการดำรงชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชน ควบคู่กับการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากหนังสือ งานวิจัย บทความวิชาการ และวิทยานิพนธ์ โดยครอบคลุม 5 ประเด็นหลัก ได้แก่ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา งานหัตถกรรมมาลัยข้าวตอก ภูมิปัญญาท้องถิ่น เศรษฐกิจสร้างสรรค์ และกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ได้นำแนวคิดและทฤษฎีที่ได้มาประมวลและวิเคราะห์เพื่อเชื่อมโยงกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์มาลัยข้าวตอกสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลฟ้าหยาด และเน้นความสอดคล้องระหว่างหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมที่คงคุณค่าทางศาสนา

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์และสรุปองค์ความรู้จากเอกสาร วิเคราะห์และสรุปองค์ความรู้เชิงเอกสารอย่างเป็นระบบ เพื่อสะท้อนแนวคิด ทฤษฎี และองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับมาลัยข้าวตอก โดยชี้ให้เห็นว่ามาลัยข้าวตอกในฐานะหัตถกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีรากฐานทางพุทธศาสนา สามารถต่อยอดสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

ขั้นตอนที่ 4 การเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ได้ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มบุคคลทั่วไป จำนวน 20 คน และกลุ่มพระสงฆ์จำนวน 5 รูป รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งสิ้น จำนวน 25 รูป/คน ที่มีความเกี่ยวข้องกับการประเพณีแห่มาลัยข้าวตอก เพื่อรวบรวมความคิดเห็น ประสบการณ์ และข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การสืบทอด และการพัฒนามาลัยข้าวตอกสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ถูกนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยจัดหมวดหมู่ประเด็นสำคัญ เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับมาลัยข้าวตอกในมิติด้านประวัติ คุณค่าทางวัฒนธรรม บทบาททางพระพุทธศาสนา และแนวทางการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน

2) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research)

ศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับมาลัยข้าวตอก : หัตถกรรมภูมิปัญญาสักการะพระพุทธเจ้าสู่การเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ด้วยกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร โดยเน้นไปที่กระบวนการเรียนรู้ด้วยการศึกษาข้อมูลในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่

เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือ รายงานการวิจัย บทความวารสาร วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์ และเอกสารอื่น ๆ พร้อมทั้งการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยแบ่งออกเป็น 6 กิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 การสำรวจและวิเคราะห์บริบทชุมชน ได้ทำการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ตำบลฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร เพื่อทำความเข้าใจบริบททางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับ กล้วยข้าวตอก โดยจัดประชุมร่วมกับพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และกลุ่มแม่บ้าน เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล ปัญหา และความต้องการด้านการสืบทอด การผลิต และการตลาด อันเป็นฐานข้อมูลสำคัญสำหรับการพัฒนาสู่ เศรษฐกิจสร้างสรรค์

กิจกรรมที่ 2 การสร้างการมีส่วนร่วมและวางแผนพัฒนา โดยจัดเวทีประชาคมเพื่อเปิดโอกาสให้ ชุมชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ศักยภาพและกำหนดแนวทางการพัฒนา โดยใช้เครื่องมือ SWOT Analysis เพื่อ ร่วมกันพิจารณาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค นำไปสู่การกำหนดทิศทางการอนุรักษ์และพัฒนา กล้วยข้าวตอก ให้สอดคล้องกับบริบทชุมชนและการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ

กิจกรรมที่ 3 การพัฒนาและถ่ายทอดองค์ความรู้ โดยจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้าง ศักยภาพคนในชุมชน โดยถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำกล้วยข้าวตอกแบบดั้งเดิมควบคู่กับการพัฒนาเชิงนวัตกรรม ทั้งด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย การบรรจุภัณฑ์ และการใช้สื่อดิจิทัลเพื่อการประชาสัมพันธ์และจำหน่าย อัน เป็นการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อเพิ่มคุณค่าให้ผลิตภัณฑ์

กิจกรรมที่ 4 การปฏิบัติและทดลองใช้จริง ชุมชนร่วมกันทดลองผลิตและนำกล้วยข้าวตอกไปจัด แสดงและจำหน่ายในงานประเพณี ตลาดสร้างสรรค์ และช่องทางออนไลน์ เพื่อทดสอบศักยภาพของผลิตภัณฑ์ใน สถานการณ์จริง โดยเก็บข้อมูลด้านต้นทุน รายได้ และความคิดเห็นของผู้บริโภค เพื่อนำไปใช้ในการประเมินและ ปรับปรุงแนวทางการพัฒนาต่อไป

กิจกรรมที่ 5 การสังเกตและสะท้อนผล ภายหลังการทดลองใช้จริง นักวิจัยและชุมชนร่วมกัน ประเมินผลผ่านการสนทนากลุ่มและการสะท้อนความคิดเห็น เพื่อวิเคราะห์ผลลัพธ์ด้านการเพิ่มรายได้ การสืบสาน ภูมิปัญญา และความเข้มแข็งของชุมชน พร้อมทั้งระบุปัญหาและอุปสรรคเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงการดำเนินงาน

กิจกรรมที่ 6 การปรับปรุงและต่อยอด ชุมชนนำผลสะท้อนมาปรับปรุงกระบวนการผลิตและ การบริหารจัดการ พร้อมวางแผนต่อยอดระยะยาวผ่านการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ และผลักดัน กล้วยข้าวตอกสู่การเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน

2. กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การศึกษารังนี้ ได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

2.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

การสัมภาษณ์เชิงลึก มุ่งเน้นให้แต่ละกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสะท้อนประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกล้วยข้าวตอกและ การพัฒนาสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ดังนี้

1) กลุ่มผู้นำท้องถิ่น	จำนวน 2 คน
2) กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน	จำนวน 13 คน
3) กลุ่มพระสงฆ์	จำนวน 5 คน
4) กลุ่มกล้วยข้าวตอกบ้านฟ้าหยาด	จำนวน 5 คน
รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	จำนวนทั้งสิ้น 25 รูป/คน

2.2 การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research)

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมวิจัยเชิงปฏิบัติการ มุ่งให้มีการมีส่วนร่วมโดยตรงในกระบวนการทดลองพัฒนาผลิตภัณฑ์และการสะท้อนความคิดเห็น ดังนี้

1) กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน	จำนวน 5 คน
2) กลุ่มประชาชนทั่วไป	จำนวน 5 คน
รวมผู้เข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการทั้งสิ้น	จำนวน 10 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้เครื่องมือที่เหมาะสมกับการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงเอกสารและข้อมูลภาคสนาม โดยมีเครื่องมือหลักที่ใช้ ดังนี้

1) บัตรบันทึกการค้นคว้า ใช้สำหรับบันทึกและประมวลผลจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง อาทิ คัมภีร์พระพุทธศาสนา พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา หนังสือ งานวิจัย บทความวิชาการ และเอกสารทฤษฎีอื่น ๆ โดยมุ่งเน้นไปที่องค์ความรู้ แนวคิด และหลักการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมาลัยข้าวตอก หัตถกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น หลักทฤษฎีมีกัตถประโยชน์ และการพัฒนาสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์

2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง ใช้สำหรับการเก็บข้อมูลเชิงภาคสนามจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน และนักวิชาการ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนถึงมุมมอง ประสบการณ์ ความเชื่อและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนามาลัยข้าวตอกจากหัตถกรรมภูมิปัญญาสู่การเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการควบคู่ไปกับกระบวนการปฏิบัติการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การศึกษา โดยเริ่มจากการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา งานวิจัย และเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับมาลัยข้าวตอกในฐานะหัตถกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นและการพัฒนาสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ตลอดจนการสำรวจพื้นที่ต้นแบบที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนตำบลฟ้าหยาต อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร ซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษาในงานวิจัยนี้ จากนั้นได้ดำเนินการขอความอนุเคราะห์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญอย่างเป็นทางการจากหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อประสานความร่วมมือกับหน่วยงาน องค์กร และบุคคลในพื้นที่ ก่อนนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและการสำรวจเบื้องต้นมาสังเคราะห์เป็นชุดความรู้และแนวปฏิบัติสำหรับการพัฒนามาลัยข้าวตอกสู่การเพิ่มมูลค่าเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน ในขั้นตอนการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อศึกษาการสร้างองค์ความรู้ กิจกรรม และแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับมาลัยข้าวตอก รวมถึงจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการโดยเชิญตัวแทนชุมชนเข้าร่วม เพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้ ถ่ายทอดภูมิปัญญา และทดลองแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ควบคู่กับการสังเกตพฤติกรรมและกระบวนการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ยังสนับสนุนให้เกิดการถ่ายทอดและเผยแพร่องค์ความรู้ผ่านการประชุมกลุ่มย่อย การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ และการประสานเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อผลักดันการนำองค์ความรู้ไปใช้ในเชิงปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม สุดท้ายได้สรุปบทเรียนและวิเคราะห์ผลจากการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด เพื่อนำไปพัฒนาเป็นชุดความรู้และกระบวนการทางสังคมที่สามารถใช้เป็นแนวทางการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงคุณภาพ โดยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามเนื้อหา และสรุปผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยการสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องร่วมกับข้อมูลที่ได้จาก

การสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในการคัดเลือกข้อมูล กำหนดเกณฑ์พิจารณา ได้แก่ (1) ความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย (2) ความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล (3) ความครบถ้วนของเนื้อหา และ (4) ความทันสมัยของข้อมูล โดยข้อมูลที่ไม่วัดผลหรือขาดความน่าเชื่อถือจะถูกตัดออกจากการวิเคราะห์ ทั้งนี้เพื่อให้ผลการวิจัยมีความถูกต้องและสามารถอ้างอิงได้ หลังจากการรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการจัดหมวดหมู่ข้อมูล การตีความ และการสังเคราะห์สาระสำคัญตามประเด็นที่ศึกษา โดยใช้วิธีการเปรียบเทียบข้อมูลจากหลายแหล่ง เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย จากนั้นจึงนำเสนอผลในลักษณะเชิงพรรณนา นอกจากนี้ ได้ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบโดยผู้ให้ข้อมูล และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ในประเด็นที่ศึกษา โดยเปิดโอกาสให้มีการให้ข้อคิดเห็น ทักท้วง หรือยืนยันความถูกต้องของข้อมูลและการตีความ เพื่อให้ข้อมูลมีความเที่ยงตรงและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ทั้งนี้ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้นำเสนอในรูปแบบคำอธิบายเชิงพรรณนา ประกอบกับภาพกิจกรรม และการจัดทำชุดองค์ความรู้ เช่น หนังสือสรุปองค์ความรู้ และสื่อวีดิทัศน์ เพื่อสะท้อนผลการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในวงกว้าง โดยมุ่งเน้นการสรุปสาระสำคัญตามประเด็นเนื้อหาที่กำหนดไว้

6. สรุปกระบวนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับมาลัยข้าวตอก : หัตถกรรมภูมิปัญญาสักการะพระพุทธรูปเจ้าผู้บูรพาจารย์แห่งนครราชสีมา สร้างสรรค์ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร นำมาทำการวิเคราะห์สรุป และอภิปรายผล โดยจับประเด็นหลักของเรื่อง และจำแนกเหตุการณ์หลัก ๆ ด้วยการแยกเป็นประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย หลังจากนั้น จะนำเสนอรายงานแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ พร้อมอ้างอิงคำพูดผู้ให้ข้อมูลสำคัญและนำเสนอรูปภาพประกอบเหตุการณ์ของเรื่องเพื่อยืนยันประเด็นที่พรรณนาวิเคราะห์ตามความเหมาะสม โดยเป็นการนำเสนอผลการวิจัยชุดองค์ความรู้ในการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพประกอบการบรรยายตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยการพรรณนาความประกอบภาพถ่ายพร้อมการบรรยาย จากผลการลงพื้นที่สำรวจเพื่อหาข้อมูลที่จะนำมาสังเคราะห์ให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน นำไปสู่การสรุปองค์ความรู้ โดยการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง คือ ผู้นำท้องถิ่น นักวิชาการ ราษฎรชาวบ้าน และประชาชนทั่วไป หลังจากจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ ผลงานวิจัย วีดิทัศน์นำเสนอและนวัตกรรมการเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน รวมทั้งการจัดทำหนังสือสรุปองค์ความรู้ และการเผยแพร่สื่อสารมวลชนสื่อสารสนเทศ วารสารทางสังคมศาสตร์ และการจัดพิมพ์เอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ส่งให้สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ต่อไป

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “มาลัยข้าวตอก : หัตถกรรมภูมิปัญญาสักการะพระพุทธรูปเจ้าผู้บูรพาจารย์แห่งนครราชสีมา สร้างสรรค์ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร” โดยได้ผลการวิจัยดังนี้

1) ผลการศึกษาหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาสู่การสร้างงานหัตถกรรมมาลัยข้าวตอกของชุมชนตำบลฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ซึ่งเป็นหลักธรรมว่าด้วยประโยชน์อันพึงได้รับในปัจจุบัน ตามคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นฐานแนวคิดสำคัญในการสร้างและพัฒนางานหัตถกรรมมาลัยข้าวตอกของชุมชนตำบลฟ้าหยาดได้อย่างสอดคล้องกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งสามารถอธิบายความเชื่อมโยงกับกระบวนการสร้างงานหัตถกรรมมาลัยข้าวตอกของชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้ 1) อุฏฐานสัมปทา หรือความถึงพร้อมด้วย ความ

ขยันหมั่นเพียร ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการผลิตมาลัยข้าวตอกต้องอาศัยความเพียร ความอดทน และความละเอียด ประณีตในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การเตรียมข้าวตอก การร่อนมาลัย ไปจนถึงการจัดรูปแบบให้เหมาะสมกับการใช้งานใน พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ความขยันหมั่นเพียรดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์เข้ากับ หลักอรรถฐานสัมปทามาปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน ซึ่งก่อให้เกิดรายได้และความมั่นคงทางเศรษฐกิจแก่ครัวเรือนใน ชุมชน 2) อารักขสัมปทา หรือความสามารถในการรักษาและจัดการทรัพย์สินอย่างเหมาะสม ผลการวิจัยพบว่า ชุมชน ตำบลฟ้าหยาดมีการเลือกใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นอย่างรู้คุณค่า มีการควบคุมต้นทุนการผลิต และให้ความสำคัญกับการ รักษาคุณภาพของผลิตภัณฑ์มาลัยข้าวตอกให้มีความคงทนและสวยงาม อันเป็นการประยุกต์ใช้หลักอารักขสัมปทาใน มิติของการบริหารจัดการทรัพยากรและภูมิปัญญาชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด 3) กัลยาณมิตตตา หรือการคบหา กัลยาณมิตร ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การรวมกลุ่มของชาวบ้านในการผลิตมาลัยข้าวตอก การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่าง ผู้สูงอายุ ผู้มีประสบการณ์ และคนรุ่นใหม่ ตลอดจนการทำงานร่วมกับวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นปัจจัยสำคัญที่ ช่วยเสริมสร้างความสามัคคี ความไว้วางใจ และความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับหลักกัลยาณมิตตตาในทาง พระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน และ 4) สมชีวิตา หรือการดำเนินชีวิตอย่างพอเหมาะพอดี ผลการวิจัยพบว่า การสร้างงาน หัตถกรรมมาลัยข้าวตอกของชุมชนมิได้มุ่งเน้นผลกำไรสูงสุดเป็นหลัก หากแต่คำนึงถึงความสมดุลระหว่างรายได้ ต้นทุน แรงงาน เวลา และคุณค่าทางจิตใจ โดยเฉพาะการคงไว้ซึ่งเจตนารมณ์ในการสักการะพระพุทธเจ้าและการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน อันสะท้อนแนวคิดเศรษฐกิจแบบพอเพียงที่สอดคล้องกับหลักสมชีวิต

ภาพที่ 1 แสดงกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ
ทำมาลัยข้าวตอก

ที่มา : พระพรสวรรค์ ใจตรง และคณะ (2569)

2) ผลการพัฒนาผลิตภัณฑ์มาลัยข้าวตอกฟ้าหยาดสู่การเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ด้วยกระบวนการ การมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์มาลัย ข้าวตอกฟ้าหยาดสู่การเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์ สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพผ่าน กระบวนการการ มีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้มีบทบาทร่วมกันในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหาและ ศักยภาพของผลิตภัณฑ์ การออกแบบและพัฒนารูปแบบมาลัยข้าวตอก ไปจนถึงการตลาดผลิต การประเมินผล และ

การปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถสรุปเป็นกระบวนการสำคัญได้ ดังนี้ 1) ขั้นตอนการวิเคราะห์บริบทและศักยภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชน ชุมชนตำบลฟ้าหยาดได้ร่วมกันวิเคราะห์ทุนทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และบทบาทของมาลัยข้าวตอกในวิถีชีวิตและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ยังคงอัตลักษณ์ดั้งเดิม ขณะเดียวกันสามารถต่อยอดสู่มูลค่าเชิงเศรษฐกิจได้ การวิเคราะห์ดังกล่าวช่วยให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของมาลัยข้าวตอกในฐานะทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาเป็นสินค้าเศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้ 2) ขั้นตอนการออกแบบและพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ การพัฒนานวัตกรรมของมาลัยข้าวตอกฟ้าหยาดมิได้มุ่งเปลี่ยนแปลงรูปแบบดั้งเดิมโดยสิ้นเชิง หากแต่เป็นการพัฒนานวัตกรรมเชิงกระบวนการและการออกแบบ เช่น การปรับรูปแบบมาลัยให้มีความหลากหลาย เหมาะสมกับการใช้งานในโอกาสต่าง ๆ การเพิ่มความประณีตและความคงทนของโครงสร้าง รวมถึงการผสมผสานลวดลายและรูปทรงที่สะท้อนพุทธศิลป์และอัตลักษณ์ท้องถิ่น นวัตกรรมดังกล่าวช่วยเพิ่มคุณค่าเชิงสุนทรียภาพและตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคร่วมสมัย 3) ขั้นตอนการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการผลิต ชุมชนได้ร่วมกันกำหนดแนวทางการผลิตที่มีมาตรฐาน ตั้งแต่การคัดเลือกวัตถุดิบ การควบคุมคุณภาพในแต่ละขั้นตอน ไปจนถึงการตรวจสอบความเรียบร้อยของผลิตภัณฑ์ก่อนนำออกจำหน่าย กระบวนการดังกล่าวส่งผลให้มาลัยข้าวตอกฟ้าหยาดมีคุณภาพสม่ำเสมอ สร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภค และเอื้อต่อการขยายตลาดในอนาคต 4) ขั้นตอนการออกแบบบรรจุภัณฑ์และการเล่าเรื่องผลิตภัณฑ์ การออกแบบบรรจุภัณฑ์เป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยชุมชนได้มีส่วนร่วมในการออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของมาลัยข้าวตอกฟ้าหยาด ใช้วัสดุที่เหมาะสม เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และสามารถปกป้องผลิตภัณฑ์ได้อย่างเหมาะสม ควบคู่กับการพัฒนาเนื้อหาเชิงเรื่องเล่าที่เชื่อมโยงระหว่างพุทธศาสนา ภูมิปัญญาชุมชน และคุณค่าทางจิตใจของการสักการะพระพุทธเจ้า 5) ขั้นตอนการพัฒนาช่องทางการตลาดและการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ การตลาดของมาลัยข้าวตอกฟ้าหยาดได้รับการพัฒนาในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป โดยเน้นตลาดเชิงวัฒนธรรมและศาสนา เช่น งานบุญประเพณี กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และตลาดชุมชน ควบคู่กับการเริ่มนำแนวคิดการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์มาใช้ เช่น การนำเสนอเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ผ่านสื่อชุมชนและกิจกรรมเรียนรู้ ซึ่งช่วยขยายการรับรู้และสร้างภาพลักษณ์ของมาลัยข้าวตอกในฐานะสินค้าทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า และ 6) ขั้นตอนประเมินผลและการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเปิดโอกาสให้เกิดการประเมินผลร่วมกัน ทั้งในด้านคุณภาพผลิตภัณฑ์ รายได้ ความพึงพอใจของผู้บริโภค และผลกระทบต่อชุมชน ผลการประเมินดังกล่าวถูกนำมาใช้ในการปรับปรุงรูปแบบการผลิต การออกแบบ และการตลาดอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นกลไกสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน

ภาพที่ 2 แสดงการจัดงานประเพณีแห่มาลัยข้าวตอกบ้านฟ้าหยาด อ.มหาชนะชัย จ.ยโสธร
ที่มา : พระพรสวรรค์ ใจตรง และคณะ (2569)

3) ผลการประเมินผลการเสริมสร้างมาลัยข้าวตอกสู่การเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ด้วยกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร ผลการประเมินการเสริมสร้างมาลัยข้าวตอกสู่การเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร พบว่า การประเมินผลการเสริมสร้างมาลัยข้าวตอกสู่การเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลฟ้าหยาด แสดงให้เห็นถึงผลลัพธ์เชิงบวกในหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน โดยสามารถสรุปผลการประเมินได้ ดังนี้ 1) ผลการประเมินด้านเศรษฐกิจและการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ การพัฒนามาลัยข้าวตอกผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ช่วยเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์จากงานหัตถกรรมพื้นฐานไปสู่สินค้าเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่มีอัตลักษณ์ชัดเจน ส่งผลให้ชุมชนสามารถสร้างรายได้เสริมแก่ครัวเรือน ลดต้นทุนจากการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น และเพิ่มโอกาสในการจำหน่ายในตลาดวัฒนธรรมและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา 2) ผลการประเมินด้านกระบวนการมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน กระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการพัฒนา โดยสมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผน การออกแบบ การผลิต การประเมินผล และการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 3) ผลการประเมินด้านการเรียนรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญา การเสริมสร้างมาลัยข้าวตอกในกรอบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ส่งผลให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนต่างช่วงวัย โดยเฉพาะการถ่ายทอดทักษะและภูมิปัญญาจากผู้มีประสบการณ์สู่คนรุ่นใหม่ 4) ผลการประเมินด้านคุณค่าทางวัฒนธรรมและจิตใจ การพัฒนามาลัยข้าวตอกมิได้สร้างผลลัพธ์เฉพาะด้านเศรษฐกิจเท่านั้น หากแต่ยังช่วยเสริมสร้างคุณค่าทางจิตใจและวัฒนธรรม โดยชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น มาลัยข้าวตอกได้รับการยอมรับในฐานะสื่อทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงศรัทธาทางพระพุทธศาสนากับวิถีชีวิตของชุมชนอย่างแนบแน่น 5) ผลการประเมินด้านความยั่งยืนและแนวโน้มการพัฒนาในอนาคต รูปแบบการเสริมสร้าง มาลัยข้าวตอกด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนมีแนวโน้มความยั่งยืน เนื่องจากเป็นการพัฒนาบนฐานทุนทางวัฒนธรรมและทรัพยากรในท้องถิ่น ควบคู่กับ การสร้างกลไกการเรียนรู้และการปรับตัวอย่างต่อเนื่อง ซึ่งปรากฏในภาพที่ 2 ดังนี้

ภาพที่ 3 แสดงมาลัยข้าวตอกงานหัตถกรรมภูมิปัญญาสักการะพระพุทธเจ้าสู่การเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์

ผลของการวิเคราะห์ SWOT Analysis เรื่อง “มาลัยข้าวตอก : หัตถกรรมภูมิปัญญาสักการะพระพุทธรเจ้าสู่การเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร” สามารถสังเคราะห์ได้ดังนี้

1. จุดแข็ง (Strengths) มาลัยข้าวตอกเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีรากฐานทางพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน โดยใช้ในพิธีสักการะพระพุทธรเจ้า จึงมีคุณค่าทางจิตใจและศรัทธาที่แตกต่างจากสินค้าเชิงพาณิชย์ทั่วไป ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์มีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นสูง
2. จุดอ่อน (Weaknesses) แม้ว่าจะมีคุณค่าทางวัฒนธรรมสูง แต่กระบวนการผลิตมาลัยข้าวตอกยังคงพึ่งพาแรงงานฝีมือเป็นหลัก ใช้เวลานาน และต้องอาศัยความชำนาญเฉพาะบุคคล ทำให้ยากต่อการผลิตในปริมาณมาก
3. โอกาส (Opportunities) กระแสเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นโอกาสสำคัญที่สามารถนำมาลัยข้าวตอกไปพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์และกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น การสาธิต การฝึกทำ หรือการจัดเทศกาล นโยบายภาครัฐที่สนับสนุนสินค้า OTOP และวิสาหกิจชุมชน ช่วยเปิดช่องทางในการพัฒนา การฝึกอบรม และการเข้าถึงแหล่งทุน
4. อุปสรรค (Threats) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะค่านิยมของคนรุ่นใหม่ อาจทำให้ความสนใจในงานหัตถกรรมดั้งเดิมลดลง การแข่งขันจากสินค้าทดแทน เช่น ดอกไม้ประดิษฐ์ หรือสินค้าอุตสาหกรรมที่มีราคาถูกและผลิตได้รวดเร็ว อาจกระทบต่อความต้องการของตลาด ความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจ รวมถึงกำลังซื้อของผู้บริโภค อาจส่งผลต่อการจำหน่ายสินค้าเชิงวัฒนธรรมที่ไม่ใช่สินค้าจำเป็น

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “มาลัยข้าวตอก : หัตถกรรมภูมิปัญญาสักการะพระพุทธรเจ้าสู่การเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร” มุ่งศึกษาถอดบทเรียนองค์ความรู้ดั้งเดิมของมาลัยข้าวตอก ควบคู่กับการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์และแนวทางการจัดการที่อาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นฐานสำคัญ เพื่อให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับประโยชน์จากการพัฒนาทรัพยากรวัฒนธรรมของตนเอง สามารถสรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

1) ฐานคิดเชิงพุทธศาสนาในฐานะกรอบนวัตกรรม หัตถกรรมมาลัยข้าวตอกได้พัฒนาแนวคิดพุทธนวัตกรรม โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นฐานคิดเชิงปฏิบัติในการกำหนดทิศทางการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ให้สอดคล้องกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ทั้งนี้ได้ประยุกต์หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ 4 เป็นกรอบคุณค่าในการขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะหลักอภิวรรณสัมปทาในฐานะแรงขับเคลื่อนด้านความเพียรและการลงมือปฏิบัติจริงของชุมชน และหลักอารักขสัมปทาในฐานะกลไกการอนุรักษ์และบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม เพื่อธำรงคุณค่าเชิงศาสนาและความศักดิ์สิทธิ์ของมาลัยข้าวตอกในฐานะเครื่องสักการะพระพุทธรเจ้า

2) กระบวนการพุทธนวัตกรรมชุมชน การพัฒนาพุทธนวัตกรรมดำเนินการบนฐานการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยยึดชุมชนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้และการพัฒนา สมาชิกมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การออกแบบแนวทาง การปฏิบัติการจริง ตลอดจนการประเมินผลและสะท้อนบทเรียนร่วมกัน กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและการถอดบทเรียนทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการบูรณาการองค์ความรู้ดั้งเดิมกับองค์ความรู้ใหม่ อันนำไปสู่การพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

3) การพัฒนามาลัยข้าวตอกเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ การเพิ่มมูลค่ามาลัยข้าวตอกเกิดจากการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ผ่านการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความร่วมสมัยและ

ตอบสนองต่อความต้องการของตลาด โดยยังคงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความหมายเชิงพุทธศาสนาไว้อย่างครบถ้วน การสร้างเรื่องราวเชิงวัฒนธรรมและศรัทธาช่วยเสริมคุณค่าเชิงสัญลักษณ์ ทำให้มัลลย์ข้าวตอกเป็นมากกว่าเครื่องสักการะ แต่เป็นสื่อสะท้อนความเชื่อ วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ของชุมชน

4) ผลลัพธ์เชิงองค์รวมของพุทธนวัตกรรม พุทธนวัตกรรมมัลลย์ข้าวตอกก่อให้เกิดผลลัพธ์เชิงองค์รวมในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ควบคู่กับการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ความสามัคคี และความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน กระบวนการมีส่วนร่วมยังส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมและการตระหนักรู้ในคุณค่าของการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง อันนำไปสู่ความยั่งยืนของการพัฒนาในระยะยาว

อภิปรายผล

การศึกษาเรื่อง “มัลลย์ข้าวตอก : หัตถกรรมภูมิปัญญาสักการะพระพุทธรูปเจ้าสู่การเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ด้วยกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร” จากการศึกษาสามารถนำมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ข้อ ดังนี้

1) **หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาสู่การสร้างงานหัตถกรรมมัลลย์ข้าวตอกของชุมชนตำบลฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร** ผลการวิจัยพบว่า การสร้างสรรคงานหัตถกรรมมัลลย์ข้าวตอกของชุมชนตำบลฟ้าหยาดมิได้เป็นเพียงกิจกรรมเชิงพิธีกรรมหรือการสืบสานประเพณีทางศาสนาเท่านั้น หากแต่เป็นกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจที่สะท้อนการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ในพระพุทธศาสนาอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในมิติการทำงาน การจัดการทรัพยากร และการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2567) ได้กล่าวถึงเรื่องหลักทฤษฎีธัมมิกัตถ-ประโยชน์ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งอธิบายว่า หลักธรรมดังกล่าวเป็นแนวทางแห่งการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในปัจจุบัน โดยประกอบด้วย 4 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ อุดมฐานสัมปทา อารักขสัมปทา กัลยาณมิตตตา และ สมชีวิตา กระบวนการประดิษฐ์มัลลย์ข้าวตอกสะท้อนหลักอุดมฐานสัมปทา (ความขยันหมั่นเพียร) อย่างชัดเจน แนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ สมชาย บุญสูงเนิน (2564) ได้กล่าวถึงหลักคำสอนว่าด้วยการคบถ้อยคำที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาว่า หมายถึง บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติในการอบรมสั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ชักจูง และเป็นแบบอย่างที่เหมาะสมในการดำเนินชีวิต ทั้งยังสามารถชี้แนะแนวทางให้ผู้อื่นดำเนินไปในมรรคาแห่งการฝึกฝนและพัฒนาตนอย่างถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา ประการสุดท้าย การนำมัลลย์ข้าวตอกไปใช้ทั้งในพิธีกรรมทางศาสนาและการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจในระดับชุมชน โดยไม่เน้นความฟุ้งเฟ้อหรือการแสวงหากำไรเกิน สะท้อนถึงหลักสมชีวิตา (การดำรงชีวิตอย่างพอเหมาะพอดี) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระครูสุวรรณสิทธิธาดา (สุวิจักขณ์ มหาวิโร) (2567) ได้กล่าวไว้ว่า ความเป็นอยู่อย่างเหมาะสมตามหลักสมชีวิตาย่อมส่งเสริมให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตอย่างพอดี รู้จักประมาณตน และควบคุมจิตใจไม่ให้หลงตามกระแสนิยมในการบริโภคหรือการใช้สอยสิ่งของ โดยมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรตาม คุณค่าแท้ คือ คำนึงถึงประโยชน์และความจำเป็นของสิ่งนั้นเป็นสำคัญ มากกว่าการยึดติดกับคุณค่าเทียมหรือความฟุ่มเฟือย ซึ่งนำไปสู่ความมั่นคงในชีวิตและความสงบสุขทั้งทางกายและทางใจ

2) **การพัฒนาผลิตภัณฑ์มัลลย์ข้าวตอกฟ้าหยาดสู่การเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ด้วยกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร** ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์มัลลย์ข้าวตอกฟ้าหยาดสู่การเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์ประสบความสำเร็จ เนื่องจากการนำกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนมาใช้เป็นฐานสำคัญในการพัฒนา ตั้งแต่การวิเคราะห์ศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่น การออกแบบและปรับปรุงรูปแบบผลิตภัณฑ์ การพัฒนาคุณภาพและบรรจุภัณฑ์ ตลอดจนการสร้างมูลค่าเพิ่มผ่านการ

สื่อความหมาย เชิงวัฒนธรรมและศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระพรสวรรค์ ใจตรง และคณะ (2567) ที่เสนอว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนควรยึดโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและบริบททางวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ทั้งในเชิงเศรษฐกิจและสังคม การนำมาลัยข้าวตอกมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ สอดคล้องกับแนวคิด เศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่มุ่งเน้นการใช้ทุนทางวัฒนธรรม เป็นฐานในการสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยมีได้มุ่งเน้นเพียงมูลค่าทาง เศรษฐกิจ หากแต่ให้ความสำคัญกับคุณค่าทางสังคมและจิตใจของชุมชนด้วย หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถ นำมาบูรณาการกับการพัฒนาชุมชนและการประกอบอาชีพ เพื่อให้เกิดทั้งประโยชน์ทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป

3) ผลการประเมินผลการเสริมสร้างมาลัยข้าวตอกสู่การเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ด้วยกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนมีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จของการพัฒนา ทั้งในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และจิตใจของคนในชุมชน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในกระบวนการคิด วางแผน ดำเนินงาน และประเมินผล ซึ่งช่วยให้การพัฒนาผลิตภัณฑ์เกิดความสอดคล้องกับบริบทและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ในมิติด้านเศรษฐกิจ ผลการประเมินพบว่า การพัฒนามาลัยข้าวตอกฟ้าหยาดส่งผลให้ผลิตภัณฑ์มีมูลค่าเพิ่มทั้งในด้านราคา รูปแบบ และ ช่องทางการจำหน่าย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540) ที่เน้นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหัวใจ สำคัญของการพัฒนาบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น กระบวนการดังกล่าวยังช่วยให้ชุมชนสามารถประเมินจุดแข็ง จุดอ่อน และแนวทางการพัฒนาต่อยอดได้ด้วยตนเอง ในมิติทางพระพุทธศาสนา การประเมินผลการเสริมสร้างมาลัยข้าวตอก สะท้อน การนำหลักสังคหวัตถุมาใช้เป็นฐานในการดำเนินงาน ได้แก่ การแบ่งปันความรู้และทรัพยากร การสื่อสารอย่าง สร้างสรรค์ การทำกิจกรรมร่วมกัน และการวางตนอย่างเสมอภาค ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการสร้างความร่วมมือใน ชุมชน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง “มาลัยข้าวตอก : หัตถกรรมภูมิปัญญาสักการะพระพุทธเจ้าสู่การเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจ สร้างสรรค์ ด้วยกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร” จึงขอเสนอ ข้อเสนอแนะใน 3 ประเด็นหลัก ดังต่อไปนี้

1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- (1) หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมงานหัตถกรรมชุมชนบนฐานที่ภูมิคุ้มกันมีศักยภาพประโยชน์ โดยมุ่งเน้นการ สร้างรายได้ ความมั่นคงในการดำรงชีวิต และความพอเพียงควบคู่กับคุณค่าทางจิตใจของชุมชน
- (2) ควรผลักดันนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์โดยยึดหลักมัชฌิมาปฏิปทา คือ การพัฒนาอย่าง พอดี ไม่เน้นการแสวงหากำไรสูงสุดจนกระทบต่อคุณค่าทางวัฒนธรรมและศรัทธาทางพระพุทธศาสนา
- (3) ควรส่งเสริมความร่วมมือเชิงนโยบายระหว่างชุมชน วัด และหน่วยงานรัฐ บนฐานหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ การให้ การพูดจาไพเราะ การทำประโยชน์ร่วมกัน และการวางตนเสมอภาค เพื่อสร้างเครือข่ายการพัฒนาที่ ยั่งยืน

2) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

- (1) ควรบูรณาการหลักที่ภูมิคุ้มกันมีศักยภาพประโยชน์เข้ากับการประกอบอาชีพ เพื่อให้การสร้างรายได้จาก มาลัยข้าวตอกนำไปสู่ความมั่นคงในชีวิตและความสุขของครอบครัวและชุมชน
- (2) วัดและชุมชนควรร่วมกันจัดกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาบนฐานหลักกัลยาณมิตตตาเพื่อ เสริมสร้างความสัมพันธ์และความสามัคคีในชุมชน

(3) ควรใช้หลักสัมมาอาชีวะ เป็นแนวทางในการพัฒนาการผลิตและการตลาด เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างสุจริต ไม่เบียดเบียน และคำนึงถึงคุณค่าทางจริยธรรม

3) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

(1) ควรศึกษาการพัฒนางานหัตถกรรมชุมชนในพื้นที่อื่น โดยใช้กรอบทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอื่น ๆ เป็นฐานการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ

(2) ควรขยายการวิจัยไปสู่การประเมินผลกระทบในระยะยาว โดยใช้หลักภูมิมาปฐา และแนวคิดความยั่งยืนเป็นกรอบการประเมิน

(3) ควรบูรณาการไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เป็นกรอบในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพของชุมชน

เอกสารอ้างอิง

กมลวรรณ พงษ์กุล. (2567). การออกแบบผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์จากอัตลักษณ์ลายแส่วผ้าในจังหวัดศรีสะเกษ.

วารสารวิชาการมนุษย์และสังคม มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, 8(1), 71 - 92.

กนิษฐา แยมโพธิ์ใช้. (2565). การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในพื้นที่ตำบลลาดใหม่ อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม, 12(1), 331 - 342.

ธนวัฒน์ เลขาพันธ์, อารินา อีสามะ, พรสวรรค์ จันท์สุข, มณฑนรห์ วัฒนกุล, และ ทิพย์สุดา จันท์เกื้อ. (2567). การสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศิลปะมัตย์อ้อมบ้านหัวควน ตำบลสะทอน จังหวัดสงขลา.

วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่, 16(1), 75 - 86.

ธันต์ชัย พัฒนะสิงห์, พระมหาอภิสิทธิ์ วิริโย, พระปลัดสมชาย ปโยโค, อิศรพงษ์ ไกรสินธุ์, และ พระมหาใจสิงห์ สิริธมโม.

(2565). การเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนสันติสุขในสังคมไทย. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 7(1), 304 - 314.

นพพร บุญแก้ว, ประสพ เรียงเงิน, พิสุทธิ ทรัพย์วิจิตร และ วรญาณ บุญณราช. (2564). บทบาทของวัฒนธรรมกับการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของประเทศไทย. วารสารรัฐศาสตร์, 63(3), 108 - 121.

พรณี พิมานันธุ์ศรี. (2563). รูปแบบการมีส่วนร่วมเพื่อการคิดสร้างสรรค์สู่การเพิ่มมูลค่าภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน.

วารสารบูรพาการจัดการธุรกิจ, 9(2), 105 - 116.

พระครูสุวรรณสิทธิธาดา (สุวิจักขณ์ มหาวิโร). (2567). ทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ในการดำเนินชีวิต. วารสารนวังคส์ตฤ

สาสน์ปริทรรศน์, 2(2), 15 - 27.

พระปลัดธนากร สนมโน (เพราะถะ). (2561). รูปแบบการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธของเทศบาลเมือง

วังสะพุง จังหวัดเลย [ดัชนีนิพนธ์พุทธศาสนดุขภูมิต]. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรสวรรค์ ใจตรง, สุทัศน์ ประทุมแก้ว, พระกัญจน์ กนตธมโม, และ พระเสกสรรค์ ฐานยุตโต. (2567). ศึกษากระบวนการทอผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ.

รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2567). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วรเชษฐ์ โทอิน, กันต์ ศรีหล้า, และ ญัฐพล จินดารมย์. (2564). การเสริมสร้างคุณค่าประเพณีแห่มาลัยข้าวตอก เพื่อ

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 6(10), 96 - 113.

- วุฒิพงษ์ โรจน์เชษมศรี, อภิเชษฐ์ ดีคลี, และ สายฝน จำปาทอง. (2565). การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทุนชุมชนสู่ตลาดสากลกรณีศึกษากลุ่มสตรีสหกรณ์ทอผ้าไหมมัดหมี่บ้านผักหนอก จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารวิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยีอุตสาหกรรมบ้านสมเด็จ*, 3(2), 14 - 30.
- สมชาย บุญสูงเนิน. (2564). หลักคำสอนว่าด้วยการคบถ้อยมิตรที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา. *วารสารวิชาการวิจัยและนวัตกรรมสังคมศาสตร์ปริทัศน์*, 1(1), 36 - 48.
- สมบัติ นามบุรี. (2562). ทฤษฎีการมีส่วนร่วมในงานรัฐประศาสนศาสตร์. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 2(1), 183 - 197.
- สุรพล ชาเสน. (2565). บริบทสภาพทางภูมิศาสตร์และวิถีชีวิตของชุมชนบ้านหัวเรือ จังหวัดอุบลราชธานี. *มนุษยสังคมสาร (มสส.)*, 20(3), 207 - 229.
- สุทัศน์ ประทุมแก้ว, พระพรสวรรค์ ใจตรง, พระกัญจน์ แสงรุ่ง, และ พระมหาธงชัย ธรรมทวี. (2562). การพัฒนาผลิตภัณฑ์และส่งเสริมสัมมาชีพของหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดศรีสะเกษ. *รายงานการวิจัย*. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ.
- หทัยชนก คตะสมบูรณ์. (2563). การพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาตำบลเนินศาลา อำเภอโคกพระ จังหวัดนครสวรรค์. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.*, 8(2), 474 - 488.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2540). *ภูมิปัญญาชาวบ้านสู่ภูมิภาค: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย*. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เอมอร แสนภูวา. (2566). การสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ของชุมชนประมงพื้นบ้านจอมพระ เพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนชายน้ำห้วยทับทัน-บึงบูรพ์. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ*, 17(3), 209 - 226.
- เอมอร แสนภูวา, ทิวาพร ใจก้อน, และ อนันต์ศักดิ์ พวงอก. (2566). การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์ตามอัตลักษณ์วัฒนธรรม ผลิตภัณฑ์ชุมชนผ้าปักแซวอำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ. *มนุษยสังคมสาร (มสส.)*, 21(3), 20 - 39.